

Paskó Kristóf diplomáciai pályafutása*

Bevezetés

Az Apafi-kor és az Apafi-kori diplomáciatörténet Erdély történetén belül kevésbé kutatott területnek mondható, különösen, ha utóbbin belül az egyes diplomaták működését, pályafutását, karrierlehetőségeit nézzük. Konkrétan ebben a témában a korszakhoz kapcsolódóan Balogh Judit nevét érdemes említeni, aki Apafi református diplomatáival foglalkozott egy tanulmányában,¹ illetve Csáki Árpádot, aki Székely Mózes – szintén Apafi-kori diplomata – karrierjét tárta fel.² A diplomatakarrierek kutatásában nagy jelentőségű Kármán Gábor Harsányi Nagy Jakab pályafutását bemutató monográfiája,³ habár ez nem Apafi uralkodására vonatkozik. Neki szintén megemlítendő tanulmányai foglalkoznak még a portai követség belső világával, a diplomaták közötti kapcsolatokkal,⁴ Erdély elhelyezkedésével a portai diplomácia rendszerében,⁵ valamint az erdélyi követek törökképével.⁶ A mai napig meghatározó jelentőségű Bíró Vencel Erdély portai diplomáciájának szerkezetével, a követek működésével foglalkozó könyve,⁷ illetve a kortársak közül még Kerekes Dóra Konstantinápolyban működő követségekkel, elsősorban a német-római császári követséggel kapcsolatos kutatómunkája is fontos,⁸ habár Erdélyre vonatkozóan kevesebb információval szolgál, de a követségek szerkezetének és a konstantinápolyi diplomácia működésének megértéséhez hasznos.

A fent említett művek nagy része kevésbé érinti Apafi Mihály uralkodását, nem igazán foglalkozik az ekkor kialakult viszonyokkal, az ekkor működő diplomatákkal. Éppen ezért fontosnak tartom ezt az időszakot jobban megvizsgálni. Emellett kutatásaim során igyekszem egy kevésbé hagyományos szempontból, a diplomaták és

* A tanulmány az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” projekt keretein belül jött létre.

¹ Balogh 2017.

² Csáki 2008.

³ Kármán 2013.

⁴ Kármán 2006.

⁵ Kármán 2012.

⁶ Kármán 2008.

⁷ Bíró 1921.

⁸ Kerekes 2010.

a diplomaták pályafutása szempontjából megtenni ezt a vizsgálatot, és így kiegészíteni az erdélyi diplomácia működésével kapcsolatos korábbi kutatások eredményeit. Ennek része Paskó Kristóf karrierjének vizsgálata is, aki az Apafit szolgáló követek közül talán a leginkább egyedi és figyelemre méltó pályafutást tudhatja magáénak, még ha mások végül magasabbra is jutottak nála. Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy Paskó milyen társadalmi háttérrel és hogyan kerülhetett a diplomáciai garnitúrába, hogyan végezte diplomáciai tevékenységét és ennek milyen hatása lehetett karrierjére, illetve, ami még fontosabb, hogy az ő társadalmi és politikai kapcsolatai hogyan befolyásolták pályafutását, és ebből milyen általános következtetések vonhatók le az erdélyi diplomatákkal és a diplomáciai apparátussal kapcsolatban.

Paskó Kristóf származása, társadalmi helyzete

Paskó Kristóf saját származásáról azt írta egy Telekinek szóló, kővári fogsága alatt, 1668-ban írt levelében, hogy régi, Bihar megyei birtokos nemesi családból származik, amit oklevelekkel is tud bizonyítani, valamint befolyásos, nagy vagyonnal rendelkezők is voltak ősei között.⁹ Ez alapján Paskó nagyapja számos Székelyhíd környéki birtokkal rendelkezett, apja pedig I. Rákóczi György szolgálatában állt.¹⁰ Továbbá Nagy Iván is említi, hogy a Paskó család Bihar megyéből származik, a család címerét pedig Csergheő Gézának köszönhetően ismerjük.¹¹ Maga Paskó Kristóf sem lehetett vagyontalan, erre utal, hogy egyik Telekinek szóló levelében (amelyben egyébként a portai szűkös körülményekre panaszkodik) azt írja, hogy azért is viseli nehezen a portai szűkölködést, mert otthon sincs a „rosszul lakáshoz” szokva.¹² Vagyonának jelentős részét valószínűleg nem családi örökségének, hanem inkább Szalánczi Krisztinával kötött házasságának köszönhetette, amely egyébként nemcsak vagyona, hanem társadalmi helyzete szempontjából is fontos lépés lehetett számára, hiszen a Szaláncziak viszonylag magas pozíciót foglaltak el az erdélyi nemességben belül.¹³ Ezenkívül Paskó későbbi követi karrierje szempontjából az is megemlítendő, hogy Krisztina apja éppen az a Szalánczi István volt,¹⁴ aki I. Rákóczi György fejedelemsége alatt négy alkalommal is portai követséget viselt.¹⁵

⁹ „[...] maga én is eleitől fogva jószágos nemes ember gyermeke voltam. Meg tudják mondani az biharvármegyebeliek [...] ki volt az atyám, ki volt régentén nemzetem; az levelek megmutatják, ha nem hazudnak; voltak is régentén nagy úri rendek is nemzetemben, sok jószágokat is bírtak.” TML IV. 381.

¹⁰ TML IV. 381.

¹¹ Csergheő - Nagy 1885-87. Tafel 353.

¹² TML III. 468.

¹³ Nagy 1863: 459-461.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Szalánczi István követi megbízásaival kapcsolatban lásd: Bíró 1921., illetve az I. és II. Rákóczi György uralkodása alatt keletkezett diplomáciai iratokat pl. TMÁO III.; I. R. Gy. és a Porta.

Maga Paskó Kristóf neve először 1658-ban bukkan fel az erdélyi rendek között, többek között őt is a marosvásárhelyi, majd a segesvári országgyűlés által Rákóczi Györgynek küldött, őt az Erdély elleni török és tatár támadás miatt a lengyel hadjáratról hazatérésre sürgető üzenetek aláírói között találhatjuk.¹⁶ 1659-ben pedig a Barcsai fejedelemséget támogató országgyűlési rendek által Rákóczinak küldött „békefeltételek” aláírói között is ott a neve.¹⁷ Ugyanakkor azonban 1661-ben, a Kemény Jánost fejedelemmé választó szászrégeni országgyűlésen neki is hűséget esküdt.¹⁸

Paskó tehát társadalmilag a birtokos nemességhez tartozott, és aktívan részt vett az országgyűléseken. Az 1659-es portai adóhoz Ugron András számadása szerint összesen 3600 forinttal járult hozzá birtokai után.¹⁹ Emellett ugyanebben az évben az adó beszédésében is részt vett, Hunyad megyében őt rendelték ugyanis ki az egyik adószedőnek,²⁰ valamint Zaránd megyében is ő adminisztrált 110 forintnyi adót.²¹

A fentiek alapján egyáltalán nem lehet azt mondani, hogy Paskónak ne lett volna más lehetősége az érvényesülésre, mint a követi munka. Birtokokkal és azokból származó jövedelmekkel rendelkezett, aktívan részt vett az országgyűlési nemesség munkájában, így akár egy sokkal hagyományosabb karriert is befuthatott volna. Mégis – irodalmi tevékenysége mellett – diplomáciai karrierje az, amely az utókor számára is ismertté tette.

Paskó diplomáciai karrierjének kezdete

Ez a karrier félig-meddig már Barcsai Ákos rövid fejedelemsége alatt elkezdődött. Habár nem klasszikus értelemben vett követi tevékenység, de figyelemre méltó, hogy 1659-ben azon főurak között volt, akiket Barcsai saját testvérével együtt Temesvárra küldött, hogy ott a beglerbegtől szerezzenek támogatást számára.²² Ebből egyrészt az látszik, hogy Paskó Barcsai fontos bizalmasa lehetett, másrészt pedig azért lényeges, mert olyan személyek társaságában szerepel, mint Bethlen János, Csáki László vagy Teleki Mihály,²³ akik később mindannyian fontos szerepet játszottak a diplomata életében, Bethlennel és Csákiival pedig az Apafi-korszak során végig politikai szövetségeseknek

¹⁶ EOE XII. 103-107., 112-115.

¹⁷ EOE XII. 194-200.

¹⁸ EOE XVII. 464-475.

¹⁹ EOE XII. 262.

²⁰ EOE XII. 294.

²¹ EOE XII. 259.

²² EOE XII. 369-371. Bethlen János is ír erről a követségről, az ő leírása szerint Paskó mellett Barcsai András, Bethlen János és Tholdalagi Mihály voltak azok, akik Temesvárra mentek. (Bethlen: Erdély. 46.)

²³ EOE XII. 369-371.

számítottak. Ráadásul Bethlen János leírása szerint Paskó volt az, aki aztán a beglerbég levelével visszatért a fejedelemhez.²⁴ Paskónak Barcsai bizalmi körébe tartozása talán magyarázható a fejedelemmel való rokonságával, hiszen Barcsai Ákos első felesége, Szalánczi Erzsébet a diplomata Szalánczi István unokahúga, és így Paskó feleségének, Krisztinának az unokatestvére volt.²⁵ Arra sajnos nem találtam semmi információt, hogy Paskó és Szalánczi Krisztina mikor kötöttek házasságot, de ha ez már Barcsai uralkodása alatt vagy az előtt megtörtént, akkor a fenti teória reális és magától értetődő.

Sajnos az 1660 és 1663 közötti időszakból a források nem nyújtanak információt Paskó tevékenységével kapcsolatban, így azt sem lehet tudni, hogy a fejedelemséget való harcban kinek a pártján állt, illetve mikor állt Apafi pártjára. Az ugyanis biztos, hogy végül Apafi Mihály szolgálatában kötött ki, és innentől kezdve leginkább a törökkel kapcsolatos diplomácia terén végzett fontos tevékenységet. 1664-ben Váradon volt a fejedelem megbízásából, amely küldetéséről sajnos nem sokat lehet tudni, de annyi biztos, hogy az Oszmán Birodalom Erdély kárára való terjeszkedése, és ennek lehetőség szerinti megakadályozása volt tevékenységének középpontjában.²⁶

Hasonló volt Paskó feladata akkor is, amikor a következő évben Nándorfehérvárra, a nagyvezírhez küldte Apafi. Utasításában szerepel, hogy igyekezzen Erdélyt „*in pristinum statum restituáltatni*”, azaz a háború előtti állapotába visszaállítani, ha pedig ez nem sikerül, akkor az adót 40 ezer, ha ez sem sikerül, akkor 60 ezer tallérra leszállítatni.²⁷ Ehhez a német-római császári követ segítségét is fel kellett használnia, aki számára a fejedelem jutalmat (15 vagy 10 ezer tallér) helyezett kilátásba.²⁸ A diplomatának nem sikerült valódi eredményt elérnie, sőt, még az országgyűlés előtt kellett magyarázkodnia, hogy ő mindent megtett az ügy érdekében, azt a „*halálveszedelmet megvetvén a legállhatatosabban*” védelmezte, és nem ő tehet arról, hogy nem járt sikerrel, kizárólag a törökök hazugsága miatt történt ez, akikben az is felmerült, hogy Apafit el kellene távolítani a fejedelemségből, mert alkalmatlan arra.²⁹

Paskó egyébként – az erdélyi követek többségére jellemző lényegre törősséggel ellentétben – meglehetősen hosszan, terjengős stílusban írta jelentéseit, minden részletről beszámolva, és sok esetben saját véleményét is kifejtve. A követség céljainak elérése érdekében a hivatalos úttól is eltért, ha kellett, 1665-ös követsége idején például a nagyvezír kihajóját kereste meg nem hivatalos úton, és tőle számított támogatásra a nagyvezír előtt.³⁰ Ezek az akciók persze egyáltalán nem számítottak kirívónak a követek között, viszont ilyen jellegű tevékenysége azt is jól mutatja, hogy Paskó ekkor már jártas volt a portán, tudta, hogy egy-egy ügy érdekében milyen tisztviselőket érdemes megnyernie. Ez persze nem meglepő annak fényében, hogy már Barcsai

²⁴ Bethlen: Erdély. 47.

²⁵ Nagy 1863: 459–461., Erdélyi 1906.

²⁶ TMÁO IV. 143–144., 149.

²⁷ TMÁO IV. 194–195.

²⁸ TMÁO IV. 194–195.

²⁹ Bethlen: Erdély. 263.

³⁰ TMÁO IV. 224.

idejében is külpolitikával foglalkozott, az akkor szerzett tudást pedig láthatóan jól tudta hasznosítani követi működése során.

Személyes politikai véleményének kifejtése viszont már sokkal kevésbé tipikus, és egyértelműen arra utal, hogy Paskó politikailag aktív, mindenről véleményt formáló alkat volt. Nem riadt vissza attól sem, hogy kritikával illessen másokat, legyen szó akár követársairól, akár magáról a fejedelemről. Utóbbira példa az az eset, amikor szemére vetette Apafinak, hogy saját hűsége és áldozatos munkája ellenére is olyan személyt küldött mellé kapitihának, aki az ő „ellensége”, és sok rosszat tett ellene (ezzel valószínűleg Cserményi Mihályra akart utalni, mivel ekkor ő volt a kapitihá).³¹ Ezenkívül a fejedelem politikai lépéseit, stratégiáját is nyíltan kritizálta Telekinek szóló leveleiben, amelyekben kifogásolta, hogy Apafi túl engedékeny a törökkel, nem lép fel elég keményen az önkényeskedésekkel szemben, ezzel alapot ad a további hasonló török akcióknak, és aláássa Erdély méltóságát.³² Egy másik levelében is hasonló álláspontot fogalmaz meg, szinte kioktató stílusban írja meg, hogyan kéne viselkednie egy jó fejedelemnek: „[...] bizony senkinek a sült-galamb nem repül szájában; serénkedjék gondviseléssel, elmetörődéssel, nyughatatlansággal; sok tanácskozással jár ám az jó fejedelemség; bizony ha rajtam állana s ott kinn volnék, egy-két nap alatt megzaboláznám úgy az váradi törököt, hogy bizony veszteg ülne, de mikor senki ellene nem áll, bolond volna, ha el nem venné [...]”³³ Drinápolyi követsége alatt írt egyik jelentésében említi, hogy a többi Konstantinápolyban állomásozó keresztény követ is helytelennek tartja Apafi politikáját, és a fejedelem az engedékenységgel csak megvetést szerez magának: „A keresztények szóvivői [...] egyedül Felségednek nemtörődömségének tulajdonítják nemcsak a váradiak portyázásait, hanem a váradi vár elfoglalása után elragadott tartományok elvesztését is. Talán azt reméli Felségetek, hogy tovább örvendezhet a fejedelemségnek, hogyha nem száll szembe ezzel a nemzettel, bármi tetszik is neki. Tanúm az Isten, hogy azzal, hogy mindent eltűr és mindennel egyetért, megvetést szerez magának. [...] őszintén kijelentem Isten és Felségetek előtt, hogy ha nem foglalkozik értelmesebben és buzgóbban ezekkel az ügyekkel, engedékenységet, amit engedékenységgel akar megőrizni, ugyanazon engedékenység miatt rövid időn belül el fogja veszíteni.”³⁴

³¹ TMÁO IV. 292.

³² „Miért ír ő nagysága olyan engedelmesen az jenei passának, függőben tartván elméjét? írja meg, ne is kapdosszon az Keresen, mert soha fegyverrel sem engedi az jeneieknek; ha reá mennek, az mi rajtok esik, magának tulajdonítsa, ha pedig egyenest marhahajtást tesznek, hasonlót várjanak érte. Hatalmas császár kötötte oldalára az kardot, az mit fejedelemségének vételekor kezéhez vett az országban, azt feje fennállásaig nem engedi senkinek, akár mint deph terezzék. Uram, keménység kell az fejedelemséghez, nem kell könnyen hagyni, majd csak a galléra marad Erdélynek, minek leszen fejedelme? Ha eddig ő nagysága megriasztotta volna, elállottak volna eddig az országról; de miért állana el, mikor látja, könnyen obtineálhatja? Hol az ország oltalmazására való had? Könnyebb volna meghalni, mintsem ezt embernek gyalázatjára hivalkodó szemmel nézni. Én tudom, írásomért csak haragot veszek, de nem tudok mit tenni. Én többet nem írok. Lándorfejevárról megjöttemkor eleget beszéltem ő nagyságának, miért nem jut eszébe? Én ő nagysága javát, böcsületit is akarnám, de látom, hijában; más nemzetektől is csak csufolatunk; jobban fel kell ébredni.” TML III. 506-507.

³³ TML III. 511-512.

³⁴ Bethlen: Erdély. 271.

Úgy tűnik tehát, hogy Paskó, habár karrierjének ebben a szakaszában hűségesen szolgálta Apafit, mégsem volt igazán elégedett uralmával, és nem tartotta kifejezetten jó uralkodónak, számos kritikát fogalmazott meg elsősorban a törökkel szembeni gyengekezűsége miatt. Ezek egy része csak mások véleményének leírása, az általános portai hangulatról való tudósítás volt, másik részük azonban egyértelműen a követ személyes, Apafinak szóló kritikája, vagy Paskó szerint inkább jótanácsa. Hűségét hangsúlyozva konkrétan ő maga is írja, hogy bár kemény szavakat használ, de jó szándékkal teszi, és csak annyi a célja, hogy hasznos tanácsokkal szolgálhasson: „[...] urunknak keményen találtam írni, elhiszem, nehéz neven veszi, de [...] ne nehezítelje írásomat, sőt jó néven vegye, mert én ő nagyságának, feleségének, gyermekének, országának javára igyekezem; bizony ha nem fogadja, merem írni, rövid nap megbánja. Én hízelkedni, hazudozni nem tudok, az mint eddig is akárki megtapasztalhatta azt bennem, lelkemben jár énnekem, mert az ország dolgai reám bízattak, azért nem kedvezhetek senkinek.”³⁵

Nem meglepő, hogy Paskó fontosnak érezte hűségét és jó szándékát hangsúlyozni, hiszen az ő helyzetében meglehetősen példátlan ilyen szintű kritikát megfogalmazni az aktuális fejedelemmel kapcsolatban. Erre sem társadalmi helyzete, sem követi megbízása nem adott felhatalmazást neki, habár követként nyilván szükséges volt bizonyos tanácsokkal ellátnia az uralkodót az aktuális politikai helyzettel és portai hangulattal kapcsolatban. A diplomata tanácsait azonban valószínűleg nem mindenki értékelte, mert ugyanebben az évben (azaz 1665-ben) felmerült a gyanú vele szemben, hogy a porta őt akarja felhasználni Apafival szemben, még hozzá olyan módon, hogy fejedelemmé tenné Paskót, aki aztán egyből Rákóczi Ferencnek³⁶ adná át a fejedelmi címet, így az ő kezére játszva Erdélyt.³⁷ Ez az elmélet tehát gyakorlatilag egy Apafi-ellenes összeesküvés kulcsszereplőjévé avatta Paskót. Nem tudni, hogy mégis milyen konkrét portai értesülések alapozták meg ezt a feltételezést, csak annyi biztos, hogy egy ismeretlen informátor egy Bécsből érkező levélre hivatkozva közölte ezt az erdélyiekkel.³⁸ Mindenesetre az erdélyi főurak közül senki nem vette igazán komolyan ezt a lehetőséget, inkább nevetségesnek tartották,³⁹ ráadásul Bethlen János nem csak Telekinek írt levelében kételkedett Paskó bűnösségében, hanem történeti munkájában is a belőle „csúfot űzőket” részesítette szemrehányásban.⁴⁰ A Paskóval kapcsolatos, általam ismert források sem utalnak arra, hogy ő ekkor ilyesmiben vett volna részt, de korábban idézett sorait olvasva talán nem meglepő, hogy ez a gyanú felmerült vele kapcsolatban.

Visszatérve Paskó követi működésére: az 1665-ös sikertelen küldetés után újabb feladatot kapott, ezúttal a portára, Drinápolyba kellett mennie, ugyanabban az ügyben,

³⁵ TML III. 512.

³⁶ I. Rákóczi Ferencet már apja életében (1652-ben) fejedelemmé választották, és Apafi támogatói között komoly félelem volt azzal kapcsolatban, hogy a porta esetleg a magyar királynak kedvezve fejedelemmé tehetné volna a katolikus Rákóczit a református Apafi helyett.

³⁷ TML III. 567-568.

³⁸ TML III. 550.

³⁹ TML III. 514-515.

⁴⁰ Bethlen: Erdély. 287.

mint korábban, illetve a vasvári béke pontos feltételeinek megismerése érdekében.⁴¹ Ekkor kapott utasításában a német-római követtel való személyes kapcsolatfelvétel már nem szerepel, ez csupán harmadik személyen keresztül kívánatos, viszont a francia követ segítségét személyesen is keresnie kell.⁴² Ezenkívül Paskó I. Rákóczi Ferenc esetleges erdélyi trónigénye ellen is fellépett a portán, amivel kapcsolatban sikert is ért el, a nagyvezír ebben a kérdésben Apafi mellett foglalt állást.⁴³

Ráadásul a diplomata előterjesztéseit a portán nem fogadták túlságosan jól, ráadásul a nagyvezír az adót követelte rajta, annak elmaradása esetén Paskó már saját maga török fogságba vetése miatt aggódott.⁴⁴ Később, az adó megérkezésekor pedig saját – meglehetősen drámai hangvételű – leírása szerint ismét konfliktusba keveredett az oszmán tisztviselőkkel, ugyanis a nagyvezír az adó megszámlálásra való beküldésért kérte a követtől, aki azonban ragaszkodott hozzá, hogy személyesen vihesse be azt a portára, mondván: nem azért küldték, hogy „*az régi szokást elbontsa*”, hanem azért, hogy helyreállítsa azt, ami „*elbomlott*” a háborús időkben.⁴⁵

Paskó fent említett jelentéséből egyébként az is kiderül, hogy ha szükségesnek látta, akkor nemcsak a törökkel, hanem saját követtársaival is hajlandó volt konfliktust vállalni. Az adót a portára szállító Boldogfalvi Mihályt azzal vádolta, hogy az úton 162 tallért saját maga számára kivett az adónak szánt összegből, azt remélve, hogy majd a portán a hiányzó összeget Paskóval fizettetheti meg.⁴⁶ Terve azonban sikertelen volt, ugyanis Paskó szerint a hiányzó összegre már korábban fény derült.⁴⁷ Boldogfalvi azzal védekezett, hogy ő csak a követeknek egyébként is járó pénzt vette el,⁴⁸ arról viszont sajnos nem tudni, hogy ennek az ügynek volt-e később bármi következménye az ő számára.

Paskó a mellette szolgáló kapitihával, Cserményi Mihállyal is konfliktusba került, még hozzá valószínűleg a két diplomata hatáskörével kapcsolatban, legalábbis erre utal a fennmaradt levelezés. Ez alapján Cserményi volt az, aki túllépte hatáskörét, emiatt Paskó valószínűleg panaszt tehetett Apafinak, ő ezért megrótt a kapitihát, aki természetesen tagadta, hogy bármi rosszat tett volna, vagy magára vette volna a főkövet feladatait.⁴⁹ Erre a konfliktusra utal Paskó is, amikor azt írja a fejedelemnek, hogy a kapitiha már megértette, hogy „*tiszti szerént kell kinek-kinek cselekedni, ahoz alkalmaztatni magát.*”⁵⁰

⁴¹ TMÁO IV. 234-237.

⁴² TMÁO IV. 234-237.

⁴³ TMÁO IV. 266.

⁴⁴ TMÁO IV. 254-260., 279-284.

⁴⁵ TMÁO IV. 305.

⁴⁶ TMÁO IV. 303.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ TMÁO IV. 300-301.: „*írja nagyságod, hogy ezen az portán több főkövetet nem esmer nagyságod Paskó uramnál ő kegyelménél; azért mindenekben ő kegyelmétől dependeáljak. Ördög vigye a lelkét, az ki az én részemről főkövetnek tartotta avagy esmérte magát [...]*”

⁵⁰ TMÁO IV. 302.

Paskó ezek alapján sem tűnik kifejezetten diplomata alkatnak. Apafíhoz való hűsége – legalábbis karrierjének ebben az időszakában – kétségtelen, de működésének hasznossága már kevésbé. Az is egyértelműen látszik, hogy sem a portával, sem diplomatatársaival nem ápolt túlságosan jó kapcsolatot. Ezzel kapcsolatban persze kivételről is beszélhetünk, hiszen például a szép karriert befutott Baló Lászlóval hosszabb ideig teljesített közösen szolgálatot, és ezalatt úgy tűnik, hogy viszonylag jó kapcsolat alakult ki közöttük,⁵¹ habár az erdélyi belpolitika szempontjából más politikai csoportosuláshoz tartoztak, hiszen Baló elsősorban Telekivel és körével ápolt jó kapcsolatokat, míg Paskó inkább a Bethlen János – Béldi Pál-féle irányzathoz állt közel.⁵² Utóbbi tényre figyelembe véve egyébként nem meglepő, hogy maga Bethlen János is rendkívül pozitív véleménnyel volt Paskóról, dicsérte „*nemes lelkét*”, követi tevékenységét és kiállását Erdély érdekei mellett, és szerinte érdemtelenül nem kapta meg a neki járó elismerést.⁵³ A követ Bethlen Jánossal való közeli viszonya egyébként számos esetben tetten érhető és egész karrierjében, politikai irányultságában fontos szerepet játszhatott. Kapcsolatuk valószínűleg még Barcsai fejedelemségének idejéből eredeztethető, amikor mindketten a fejedelem belső bizalmi köréhez tartoztak.⁵⁴

Paskó Kristóf 1666 júliusára visszatért Erdélybe a nagyvezír levelével,⁵⁵ amely a török által hódoltatni kívánt területekkel kapcsolatban meglehetősen kedvezőtlen volt, és az erdélyi kormányzat azt semmiképpen nem kívánta jóváhagyni.⁵⁶ Maga Paskó egyébként az 1667. évi gyulafehérvári országgyűlésen is részt vett, nem mint vármegyei követ, hanem mint a fejedelem által külön levéllel meghívott.⁵⁷

Paskó fogsága, karrierjének megszakadása

Ezt követően azonban sorsa rosszra fordult, és életében egy olyan jelentős esemény történt, ami meghatározta későbbi karrierjét és valószínűleg politikai állásfoglalását is. Ez az esemény 1668-as, kővári bebörtönzése volt. Ennek oka hivatalosan a már

⁵¹ 1665-ben Belgrádban, majd 1666-ban Drinápolyban dolgoztak együtt, és Paskó meglehetősen pozitívan írt társáról Apafinak: „[...] vegye nagyságod istenes consideratióban ennek az embernek ilyen veszedelmes hadakozásokban való fáradozását az hazáért, [...] micsoda elmével, indulattal léssen nagyságodhoz, tudom el nem hiheti, de ide érkezésemkor hallottam szavát, s azt mondá! Isten úgy boldogítsa, ha szintén a kapitáha elérkezett volna is, még is az nagyságod és ország dolgait félben nem hatta volna, így levén kegyelmes uram, az igaz tökéletes hűség az szolgáló személyben nagyra becsültessék [...]” TMÁO IV. 196–197.

⁵² Az erdélyi politikai érdekcsoportokkal kapcsolatban lásd: Trócsányi 1972: 38–39.

⁵³ Bethlen: Erdély. 287.

⁵⁴ Ezzel kapcsolatban lásd az első fejezetben írottakat.

⁵⁵ TMÁO IV. 322.

⁵⁶ EOE XIV. 269.

⁵⁷ EOE XIV. 261–265.

korábban említett vád volt, miszerint az 1667-ben a portára menekült Zólyomi Miklós fejedelemségi törekvéseit támogatta, és ezért aktívan közbenjárt a töröknél.⁵⁸ Ezt összevetve azzal a gyanúval, hogy Paskó éppen a Habsburgok és Rákóczi érdekében játszik össze a portával, hogy ő legyen az erdélyi uralkodó, akinek a helyébe aztán Rákóczit ültethetik, jól látszik, hogy bizonyos köröket nagyon zavart a politikus-diplomata jelenléte és működése.

Mi lehetett ennek az oka? Az véleményem szerint nem valószínű, hogy a vele szemben felhozott vádak bármilyen szinten is valóságosak lettek volna, hiszen – jelenlegi ismereteink szerint – semmilyen forrás nem utal arra, hogy bármiféle ábulást követett volna el Apafival szemben. Nyilvánvalóan makacssága, hevessege miatt nem igazán volt alkalmas diplomatának, de ez nem lehetett ok arra, hogy bárki is fogságban akarja őt tudni.

Fentebb már idéztem azokból a levelekből, amelyekben Paskó Apafi, illetve az erdélyi vezető politikusok (elsősorban a fejedelmi tanácsosok) uralkodási módszereit, konfliktuskerülését kritizálta.⁵⁹ Bethlen János ezek mellett említi Paskónak egy olyan levelét is, amelyben konkrétan arra utalt, hogy egyesek Erdély felforgatói és hitszegők, akiket Apafinak el kellene űznie a saját maga közeléből.⁶⁰ Ezzel – ha hihetünk az egyébként Paskóval azonos politikai oldalhoz tartozó Bethlennek – elsősorban Bánffy Dénes haragját vívta ki, aki az 1666 szeptemberi, gyulafehérvári országgyűlésen szembesítette Paskót az általa az ország vezetése ellen felhozott, Bánffy szerint jogtalan vádakkal.⁶¹ Erre Paskó azzal felelt, hogy ő nem vádolt meg név szerint senkit, csak kötelességét teljesítette azzal, hogy figyelmeztette a fejedelmet az Erdélyre leselkedő veszélyekre, és aki nem bűnös, annak nem kell a vádjait magára vennie.⁶² Ez azonban nem igazán hatott Bánffyra, aki méltóságával és hatalmával fenyegette a diplomatát.⁶³ Ez összhangban van Paskó nem sokkal későbbi fogságba kerülésével is, így ebben valószínűleg Bánffynak is lehetett szerepe, valamint más vezető politikusok érdekével is egybecsenghetett, hiszen Paskó vádjaival hűsége kérdőjeleződött meg, ami pedig egy diplomata legfontosabb tulajdonsága. Egyúttal az elfogatáshoz természetesen Apafi jóváhagyására is szükség volt, továbbá Paskó felesége, Szalánczi Krisztina nagy múltú és befolyásos családjának⁶⁴ sem lehetett ellenére, tekintettel azokra a panaszokra, amelyeket Krisztina felsorol Paskó ellen egy Telekinnek írt levelében.⁶⁵ Ez utóbbihoz az is hozzájárulhatott, hogy – Bethlen leírása szerint legalábbis – Paskó a vagyonát meghaladó módon fényűző életet élt, és költségeit részben a Szalánczi család részéről érkezett vagyonból finanszírozta, jelentős tartozásokat halmozott fel, amelyek fejében felesége birtokából zálogosított el.⁶⁶

⁵⁸ TML IV. 318.

⁵⁹ Lásd pl. az alábbi leveleket: TML III. 506-507.; TML III. 511-512.

⁶⁰ Bethlen: Erdély. 290-291.

⁶¹ Bethlen: Erdély. 290.

⁶² Uo.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Nagy 1863: 459-461.

⁶⁵ Pl. ne verje a feleségét, ne szóljon bele a dolgaiba, ne részeskedjen, vegyen vissza fényűző életmódjából, törekedjen jobb kapcsolatra Krisztina családjával stb. TML IV. 400-401.

⁶⁶ Bethlen: Erdély. 336.

Teleki szerepe is valószínűsíthető Paskó elfogatásában, egyrészt azért, mert kezdetben éppen az ő uralma alatt álló Kőváron raboskodott, másrészt pedig azért, mert a diplomata fogsága alatt Telekinék írt levelében utal rá, hogy hamisan vádolták meg azzal, hogy a főúrnak bármiben is ártani akart vagy rossz híret akarta kelteni, és mások csak szándékosan értelmezték félre, amit írt.⁶⁷ Ebből eléggé egyértelműnek tűnik, hogy ő is magára vonatkoztatta Paskó korábban említett kritikáit és vádjait. Emellett Bethlen Miklós arról ír, hogy Teleki csak azért tartotta annyi ideig fogva a diplomatát, hogy azalatt magosfalvi birtokát feleségétől megszerezhesse.⁶⁸

Olyanok is voltak persze Erdélyben, akik inkább Paskó szabadulását kívánták. Ide tartozott például a teljes országgyűlési nemesség, akik a nemesi jogok csorbítását látták abban, hogy bármiféle törvényes ítélet nélkül tartották őt fogságban. Ennek megfelelően az országgyűléseken többször is a rendi sérelmek között sorolták fel Paskó ügyét is.⁶⁹ Ugyanakkor Bethlen János kancellár is igyekezett Telekinél közbenjárni szabadon engedése érdekében.⁷⁰ Mindezen törekvések ellenére azonban csak 1672-ben lett szabad, anélkül, hogy ehhez bármiféle ellenszolgáltatást kellett volna tennie.⁷¹ Ugyanakkor a Szaláncziak az országgyűlés határozata értelmében visszakaphatták magosfalvi birtokukat.⁷²

Részvétel a Béldi-összeesküvésben

Úgy tűnik, Paskó nemcsak szabadságát, hanem a politikai elit bizalmát is visszanyerte, ugyanis 1675-ben ismét diplomáciai feladatot kapott. Mivel fogságba vetésének egyik okozója (valószínűleg) Bánffy volt, ezért nem érdemes eltekinteni attól a tényről, hogy szabadulása utáni első megbízása éppen nem sokkal a tanácsúr politikai bukása és kivégzése után történt.⁷³ Habár a Béldi-féle csoport ennek hatására sem tudott igazán megerősödni, de Paskó számára mindenképpen személyes sikerként könyvelhető el Bánffy hatalmának vége, amit újbóli diplomáciai garnitúrába kerülése is mutat.

A diplomata tehát a fejedelem megbízásából Váradra ment, a török és Erdély közötti konfliktus megoldása érdekében.⁷⁴ Továbbra sem volt ugyanis tisztázott, hogy pontosan hol húzódott az oszmán hódoltság, illetve Erdélyhez tartozó területek

⁶⁷ TML IV. 378–383.

⁶⁸ Bethlen önéletrajza. 507.

⁶⁹ EOE XIV. 380–381.; EOE XV. 90., 218., 232.

⁷⁰ TML IV. 404.

⁷¹ Bethlen: Erdély. 466.

⁷² EOE XV. 251.

⁷³ Trócsányi 1972: 152–162.

⁷⁴ TMÁO V. 319–320.

határa, valamint hogy a szóban forgó területeknek kihez is kell adót fizetniük.⁷⁵ Ebben azonban Paskónak nem sikerült eredményt elérnie, és félbe is szakadtak a tárgyalások.⁷⁶

Ugyanebben az évben a diplomata újabb megbízása keretében Drinápolyban, a portán is megfordult. Ennek előzménye az Erdély, Franciaország és Lengyelország között megkötött fogarasi megállapodás, amelybe a magyarországi bujdosók ügyét is bevonták. Lényege az volt, hogy a francia király pénzzel és katonasággal támogatja a bujdosókat, ha Apafi engedi Teleki Mihálynak, hogy vezesse őket és támogatást szerez nekik a portán.⁷⁷ Ugyanakkor ez csak egy elvi megállapodás volt, nem pedig kötelező érvényű szerződés.⁷⁸

Ebben az ügyben ment Paskó a portára, ahol feladata volt, hogy a tárgyalásokat biztosítsa, azaz eloszlassa az esetleges oszmán gyanút azzal kapcsolatban, hogy Apafi a porta tudta nélkül más államok képviselőivel tárgyal.⁷⁹ Egyébként az Erdéllyel „szövetséges” diplomaták megbízhatóságával kapcsolatban megemlítendő, hogy Paskó Drinápolyban való tartózkodása alatt arról is írt, hogy a fogarasi megállapodás szövegét az ottani francia képviselő ajándékokért a Habsburgok követének eladta.⁸⁰ Paskó karrierjével kapcsolatban pedig azt érdemes megemlíteni, hogy egy másik jelentésében saját pénzügyi helyzetéről így ír: „[...] *ha ugy volnék mint azelőtt, a magamét is nem szánám költeni nagyságodért, de a nincsenből Isten vehet.*”⁸¹ Ez alapján egyértelműnek tűnik, hogy korábban nem okozott volna neki gondot akár saját pénzéből is áldozni követi működésére, de pénzügyileg megviselhette az az időszak, amit börtönben töltött, és amíg kegyvesztett volt, és azóta sem tudta visszaszerezni korábbi vagyonát.

Nem csak vagyoni, de más szempontból sem tudta Paskó korábbi karrierjét újraépíteni. Sajnos az ún. Béldi-összeesküvéshez való csatlakozásának körülményeit a rendelkezésre álló források alapján nem lehet feltárni, de az bizonyos, hogy 1677 októberében írásban megerősítve is Béldi ügyéhez pártolt.⁸² Indítékai felől sem lehet biztosat mondani, de valószínű, hogy az őt a Bánffy és Teleki, valamint közvetetten Apafi részéről ért korábbi sérelmek (fogságba vetése, birtokai elvétele) is szerepet játszottak döntésében. Nyilvánvalóan Béldiék céljai,⁸³ azok közül elsősorban Teleki eltávolítása a hatalomból egybeestek a diplomata érdekeivel. Másrészt Paskó már korábban is a Bethlen-Béldi-féle politikai körhöz tartozott, ez már csak annak milyenségéből is látszik, ahogy Bethlen János rendszeresen írt róla,⁸⁴ de például a szakirodalomban is Deák Farkas Béldi pártján álló politikusként említi.⁸⁵

⁷⁵ Trócsányi 1972: 156-157.

⁷⁶ TMÁO V. 322-323., EOE XVI. 6-7.

⁷⁷ R. Várkonyi 1984: 148-149.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ EOE XVI. 160-163.

⁸⁰ EOE XVI. 163. Ezt egyébként a szakirodalom is említi: lásd R. Várkonyi 1984: 149.

⁸¹ TMÁO V. 342.

⁸² TMÁO V. 453-455.

⁸³ Trócsányi 1972: 175-176.

⁸⁴ Bethlen: Erdély. 262-265., 270-273.; 286-287., 290-291., 336-337., 340-343.

⁸⁵ Deák 1887: 64.

Nem meglepő módon Paskó Béldiék is elsősorban diplomataként tudta jól szolgálni, ennek megfelelően 1677 novemberében a portára küldték, hogy ott támogatást szerezzen a mozgalomnak, utasításában megemlítve azokat a hivatalos okokat, amelyek miatt a szultánhoz fordulnak.⁸⁶ A német-római császári követ, Kindsperg jelentése szerint a portán a nagyvezír fogadta is Paskót (habár Kapi György, Apafi hivatalos követe is ott tartózkodott), és előtte a diplomata elsősorban Telekit nevezte meg mint olyat, aki felelős a franciákkal és a lengyelekkel való megegyezésért, és hadsereget szervez a bujdosók megsegítésére.⁸⁷ Erre a nagyvezír Béldiék számára kedvezően válaszolt, ugyanis egy oszmán tisztviselőt küldött Paskóval vissza Erdélybe, akinek feladata lett volna Teleki terveinek megakadályozása és a főúr megbüntetése.⁸⁸

Miután azonban Apafi Béldiék portai támogatása ellenére is kész volt fegyveresen fellépni ellenük, a „felkelés” nem tudott sikeres lenni, résztvevői – köztük Paskó Kristóf – kénytelenek voltak Havasalföldre menekülni.⁸⁹ Paskó követi karrierje azonban itt még nem ért véget, ugyanis innen ismét Konstantinápolyba ment. Ottani tevékenységéről Sárosi János, akkori kapitánya jelentéséből lehet többet megtudni, ez alapján a diplomata az oszmán tisztviselők előtt úgy próbálta mutatni magát, mintha az erdélyi rendek megbízásából érkezett volna, vádjai pedig az alábbiak voltak: Apafi nem alkalmas az ország vezetésére, helyette valójában mások uralkodnak; valamint a fejedelem a franciákkal és a lengyelekkel szövetségbe és tőlük pénzügyi segítséget kapva el akarja vonni Erdélyt a török fennhatóság alól. A fentiek miatt azt kérte, hogy Apafi helyett vagy Béldit, vagy a már jó ideje a portán száműzetésben élő, és Béldiékkel jó kapcsolatban álló Zólyomit támogassa a szultán a fejedelemségben.⁹⁰ Paskó a kapitihával is találkozni próbált, de az erdélyi háznál zárt ajtók fogadták.⁹¹

⁸⁶ EOE XVI. 404-406. Elsősorban a magyarországi bujdosók más országokkal (Franciaország, Lengyelország) szövetségben való támogatását kifogásolják, amivel szerintük kárt tesznek az országnak, és amely úton az Erdélyt vezető politikusok csak a saját hasznukat keresik. Apafi nevének említését ügyesen kerülik, csak tanácsadóit ítélik el.

⁸⁷ EOE XVI. 420.

⁸⁸ EOE XVI. 420. Erről Trócsányi is ír: Trócsányi 1972: 214-215.

⁸⁹ A Béldi-féle „felkelés” vagy „összeesküvés” részleteiről nem tartom szükségesnek többet írni, az a szakirodalomban jól feldolgozott téma, lásd pl. Trócsányi 1972: 205-233.; Deák 1887: 135-202.

⁹⁰ TMÁO VI. 8-9.

⁹¹ TMÁO VI. 8.

Újabb fogság és az erdélyi karrier vége: hogyan tovább?

Ezzel egy időben a fogarasi országgyűlésen az erdélyi rendek elhatározták magukat Béldiékétől,⁹² egyúttal hivatalos követséget küldtek a portára Bethlen Farkas, Szilvási Bálint, Mikes Kelemen és Enyedi Gál vezetésével.⁹³ Így a török szemében hiteltelenné is vált Paskónak az az állítása, hogy ő képviselné Erdély rendjeit. Az egész ügy végeredménye pedig az lett, hogy a porta egyértelműen Apafiék mellett foglalt állást, amit a szultán fermánban is megerősített, ugyanakkor elfogatta és a Héttoronyba záratta a portára érkezett Béldi-pártiakat, köztük magát Béldit, illetve Paskó Kristófot is.⁹⁴ Eközben Erdélyben Paskót és az összeesküvésben szintén részt vevő számos társát birtokvesztésre és száműzésre ítélték.⁹⁵

1680-ban, Béldi halála után viszont a fogvatartottak közül többen is igyekeztek elérni szabadulásukat, köztük Csáky László, aki Apafinak, vagy Kálnoki Bálint, aki Nemes Jánosnak írt ezzel kapcsolatban, mindketten azt hangsúlyozva, hogy a közbenjárásért cserébe a fejedelem hűségüket és szolgálataikat nyerheti,⁹⁶ továbbá a fanarióta portai tolmács, Alexandros Mavrokordatos is közbenjárt ügyük érdekében.⁹⁷ Ezzel egy időben a nagyvezírhez is kérelmet nyújtottak be szabadulásuk érdekében, amit az el is fogadott, így augusztus 25-én véget ért Paskó fogsága is, aki ezt követően – Keczely András kapitálya szerint – Csákyval együtt Zólyominál lakott – ami fontos tény lehet, ha visszatekintünk arra, hogy korábban éppen Zólyomi támogatásának vádjával vetették börtönbe –, majd pedig külön szállást szereztek maguknak a tengerparton.⁹⁸ Szintén Keczely Csákyról azt írta még ekkor is, hogy a fejedelemség megszerzésére törekszik, Paskó viszont úgy tűnik, hogy valamiféle járandóságot próbált kieszközölni magának, követve a nagyvezírt ennek érdekében Drinápolyba is.⁹⁹

A diplomata működése innentől kezdve meglehetősen homályos, leginkább csak Csákyval való levelezéséből ismerhető meg, de ezek a levelek tevékenységével kapcsolatban konkrétumokat nem igazán tartalmaznak, csak Csákyval való együttműködése derül ki belőlük.¹⁰⁰ Annyi biztos, hogy Telekivel szembeni ellenszenve továbbra is fennállt, „*hazavesztő latornak*” titulálta,¹⁰¹ és úgy gondolta, hogy Apafi helyett valójában ő uralkodik Erdélyben.¹⁰² Hazájába semmiképpen nem kívánt visszatérni, habár saját szavai szerint ezt az ottaniak nagyon bánták, és hazatéréséért

⁹² Trócsányi 1972: 220.

⁹³ TMÁO V. 494-499.

⁹⁴ EOE XVI. 473-474.

⁹⁵ EOE XVI. 666-667.

⁹⁶ EOE XVII. 111-113.

⁹⁷ EOE XVII. 109.

⁹⁸ EOE XVII. 115-118.

⁹⁹ EOE XVII. 115-118.; 166-167.

¹⁰⁰ Lásd pl. TMÁO VI. 110-115., EOE XVI. 460-461., EOE XVII. 26.

¹⁰¹ TMÁO VI. 114.

¹⁰² TMÁO VI. 120.

cserébe kegyelmet ígértek neki.¹⁰³ Talán azért tették ezt, mert attól félhettek, hogy konstantinápolyi tartózkodása alatt még diplomataként megszerzett bizalmas információkat oszt meg illetéktelenekkel.

Paskó azonban továbbra is a portán maradt, Drinápoly és Konstantinápoly között mozgott, és az oszmán tisztviselőkkel sem szakadt meg a kapcsolata. Az erdélyi követek továbbra is szemmel tartották, jelentéseikben említették.¹⁰⁴ Ebben az időszakban kelt egyik leveléből kiderül, hogy volt egy Paskó Ferenc nevű gyermeke is, akit ekkor Teleki tartott magánál, és Paskó Bethlen Miklósnál próbálta elérni, hogy valahogy szerezze meg tőle és küldje a havasalföldi vajda udvarába, akivel az egykori összeesküvők jó viszonyt ápoltak.¹⁰⁵ Nem tudni, hogy ez a törekvése végül sikeres volt-e, mert Paskó Ferencet más forrás nem említi.

Ezzel egy időben a Habsburgok felé hajló Csákyval¹⁰⁶ való kapcsolata nem bizonyult túlságosan gyümölcsözőnek, ráadásul egy 1682-es, neki írt levele alapján a száműzetést sem viselte jól, valamint anyagi helyzete is rossz volt.¹⁰⁷ Ez a két tényező vihette arra, hogy 1683-ban Thökölyhez fordult, hogy tőle anyagi támogatást szerezzen, emellett szolgálatait is felajánlotta neki, mondván, hogy Erdélybe Teleki miatt nem térhet haza.¹⁰⁸ Sajnos ennek a felajánlásnak az utóélete és Paskó további tevékenysége nem ismert, de ha lehet hinni Bethlen Miklósnak, akkor a diplomata élete további részét Magyarországon töltötte, és Sárospatakon halt meg,¹⁰⁹ amiből arra lehet következtetni, hogy élete végén talán valóban Thököly szolgálatában állhatott.

Összegzés

Összefoglalásként érdemes kiemelni, hogy Paskó Kristóf karrierje meglehetősen egyedi, nem tipikus diplomatakarrier, és maga Paskó sem tipikus diplomata, hiszen a legtöbb, hasonló pozícióban lévő társa nem mert vagy nem is tudott önálló politikai állásfoglalást tenni, maximum akkor, ha a fejedelem külön kikérte a véleményét. Ő viszont ezt külpolitikai kérdésekben kifejezetten szívesen tette, ráadásul az erdélyi belpolitikai csatározásokban is aktívan részt vett.

¹⁰³ TMÁO VI. 112.

¹⁰⁴ Lásd pl. Vizaknai Nagy István jelentését: TMÁO VI. 270-274.

¹⁰⁵ TMÁO VI. 148-149.

¹⁰⁶ Csáky László ekkori, Habsburgokkal való kapcsolatáról lehet olvasni pl. Otto Brunner: Österreich und die Walachei während des Türkenkrieges von 1683-1699. (Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung. Band 44, Heft 2-3, 1930.) című tanulmányában.

¹⁰⁷ TMÁO VII. 605-606.

¹⁰⁸ TMÁO VII. 609-610.

¹⁰⁹ Bethlen önéletírása. 502.

Mindezek ellenére követi működése kezdetén úgy tűnik, hogy megbízhatónak bizonyult Apafi számára, de később politikai elképzeléseierért, még ha nem is teljesen szándékosan, de feladta kibontakozó követi karrierjét. 1668-ban kezdődő fogsága csak hozzájárult ahhoz, hogy egyre inkább a Béldi-Bethlen-féle politikai csoportosuláshoz közeledjen. Karrierjének tényleges végét is ez okozta, hiszen a Béldi-összeesküvésben való részvétele miatt megfosztották vagyonától, és többé Erdélybe sem térhetett vissza.

Eddigi kutatásaim során már nyilvánvalóvá vált számomra, hogy az Apafit szolgáló diplomaták karrierjében meghatározó szerepe volt a fejedelem iránti lojalitásnak, illetve az ő „patrónusuknak”, annak politikai helyzetének.¹¹⁰ Paskó pedig éppen az ilyen jellegű lojalitás hiánya miatt nem tudott nagyobb karriert befutni, valamint fő támogatóján, Bethlen Jánoson keresztül is egy olyan politikai körhöz kötődött, amely idővel egyre inkább eltávolodott a fejedelem köréből, és így befolyása is csökkent, bukása pedig a diplomata bukását is magával hozta.

Figyelemre méltó azonban, hogy Paskónak az általa betöltött funkció, és az ezzel kapcsolatos karrierlehetőségek ellenére is megvolt az igénye arra, hogy önálló politikai elképzeléseit kinyilvánítsa, miközben tisztában volt annak esetleges hátrányos következményeivel is. Habár ehhez sem társadalmi, sem politikai szempontból nem volt megfelelő helyzetben, mégis igyekezett valamilyen szinten saját képére formálni az erdélyi politikát, és ehhez Béldiékkel való együttműködésekor éppen azt a diplomáciai tapasztalatát használta fel, aminek megszerzése során kialakította önálló gondolkodásmódját.

Hivatkozott források

Bethlen: Erdély = Bethlen János: Erdély története 1629–1673. Fordította P. Vásárhelyi Judit. Az utószót és a jegyzeteket írta Jankovics József. A mutatókat összeállította Jankovics József és Nyerges Judit. Budapest. 1993.

Bethlen önéletírása = *Gróf Bethlen Miklós önéletírása, Első kötet. Kiadta: Szalay László. Pest, 1858.*

EOE XII. = Erdélyi Országgyűlési Emlékek XII. szerk. Szilágyi Sándor. Budapest. 1887.

EOE XIV. = Erdélyi Országgyűlési Emlékek XIV. szerk. Szilágyi Sándor. Budapest. 1889.

EOE XV. = Erdélyi Országgyűlési Emlékek XV. szerk. Szilágyi Sándor. Budapest. 1892.

¹¹⁰ Az ezzel kapcsolatos írásom a kézirat elkészítésekor éppen megjelenés alatt áll Apafi Mihály portai diplomatáinak élet- és munkakörülményei: változások az erdélyi diplomáciában címmel (In: Az EKE TDI kiadványai, Konferenciák, műhelybeszélgetések XVII., Doktorandusz hallgatók VII. és VIII. konferenciájának tanulmányai).

- EOE XVI. = Erdélyi Országgyűlési Emlékek XVI. szerk. Szilágyi Sándor. Budapest. 1893.
- EOE XVII. = Erdélyi Országgyűlési Emlékek XVII. szerk. Szilágyi Sándor. Budapest. 1894.
- R. Gy. és a Porta = I. Rákóczi György és a Porta. Levelek és okiratok. szerk. Beke Antal - Barabás Samu. Bp., 1888.
- TMÁO III. = Török-magyarkori Állam-okmánytár III. szerk. Szilády Áron - Szilágyi Sándor. Pest, 1870.
- TMÁO IV. = Török-magyarkori Állam-okmánytár IV. szerk. Szilády Áron - Szilágyi Sándor. Pest, 1870.
- TMÁO V. = Török-magyarkori Állam-okmánytár V. szerk. Szilády Áron - Szilágyi Sándor. Pest, 1871.
- TMÁO VI. = *Török-magyarkori Állam-okmánytár VI. szerk. Szilády Áron - Szilágyi Sándor. Pest, 1871.*
- TMÁO VII. = Török-magyarkori Állam-okmánytár VII. szerk. Szilády Áron - Szilágyi Sándor. Pest, 1872.
- TML III. = Teleki Mihály levelezése III. szerk. Gergely Sámuel. Budapest. 1907.
- TML IV. = Teleki Mihály levelezése IV. szerk. Gergely Sámuel. Budapest. 1908.

Hivatkozott szakirodalom

- Balogh Judit 2017: Apafi Mihály erdélyi fejedelem portai diplomatáinak felekezeti hovatartozása és kapcsolatrendszere. In: Ittész Gábor (szerk): *Viszály és együttélés: Vallások és felekezetek a török hódoltság korában.* Budapest. 1-24.
- Bíró Vencel 1921: *Erdély követei a Portán.* Kolozsvár.
- Csáki Árpád 2008: „Kapikiha vala Székely Mojses”. Egy háromszéki diplomata I. Apafi Mihály fejedelem idejében. *Acta Siculica. Sepsiszentgyörgy.* 287-294.
- Csergheő Géza - Nagy Iván (szerk.) 1885-1887: *Wappenbuch des Adels von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone.* Nürnberg.
- Deák Farkas 1887: *Uzoni Béli Pál 1621-1679.* Magyar történeti életrajzok. Budapest.
- Erdélyi Alajos 1906: *Barcsay Ákos fejedelemsége. Első és második közlemény.* Századok. 412-450., 489-547.
- Kármán Gábor 2013: *Egy közép-európai Odüsszeia a 17. században.* Budapest.

- Kármán Gábor 2008: Átkozott Konstantinápoly: Törökkép Erdély 17. századi portai követségén. In: G. Etényi Nóra – Horn Ildikó (szerk): *Portré és imázs: Politikai propaganda és reprezentáció a kora újkorban*. Budapest. 29-48.
- Kármán Gábor 2006: Az erdélyi török deákok: Kora újkori értelmiségiek állami szolgálatban. *Sic Itur ad Astra* 18. 155-182.
- Kármán Gábor 2012: Szuverenitás és reprezentáció: Erdély a Porta 17. századi diplomáciai rendszerében. *Korall* 13. évf., 48. sz. 33-61.
- Kerekes Dóra 2010: *Diplomaták és kémek Konstantinápolyban*. Budapest.
- Nagy Iván 1863: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. 10. kötet. Pest.
- R. Várkonyi Ágnes 1984: Erdélyi változások. Az Erdélyi Fejedelemség a török kiűzésének korában (1660-1711). Budapest.
- Trócsányi Zsolt 1972: *Teleki Mihály: Erdély és a kurucmozgalom 1690-ig*. Budapest.